

Az MSzMP tárgyaló delegációjának bevezetője
a háromoldalú megbeszélések
szociálpolitikai szakértői munkacsoportjában
(1989. július 18-án)

Tisztelt Tárgyaló Delegációk!
Kedves Kollégák!

- E megszólítás hadd utaljon megbeszélésünk hangsúlyozottan szakmai, szakértői jellegére - nem tagadva, hogy találkozónk egy politikai egyeztetési folyamat része.
- Munkánkat meghatározza, hogy mandátumunk szerint szociálpolitikai, szakértői munkacsoportként ülünk most asztalhoz. Ezen az alapon most először találkozunk; a mai megbeszélés felelőssége, hogy helyesen lássunk közös feladatunkhoz.

x x x

Azt javaslom, ez alkalommal két feladatot próbáljunk elvégezni.

- Először is - kiindulva a felső- és középszintű megállapodásokban rögzített feladatainkból - határozzuk meg közösen tárgyalásaink főbb kereteit, módszerét, a közösen követendő magatartásunkat. Ezen belül rögzítsük megbeszéléseink
 - (1) funkcióját (ki-ki a saját céljait követve),
 - (2) eljárásmódját (szokásrendjét),
 - (3) technikai feltételeit és körülményeit,
 - (4) eredményeink "műfaját", megjelenítésének formáit, hasznosítására vonatkozó kötelezettségeinket,
 - (5) a nyilvánosság kezelésének közösen vállalandó normáit,
 - (6) megbeszéléseink tárgyát, tartalmi kereteit (amennyire célszerű),
 - (7) s végül a követendő tárgyalási tematikát.

- Másodszor - ha az előbbieket elvégeztük - fogjunk hozzá magához a dologhoz, beszéljük meg az első témakört. (Erre a tematikáról szólva teszek javaslatot.)

x x x

Mielőtt mindezekre tézisszerűen javaslatot tennék, szükségesnek tartom, hogy nyilatkozzam tárgyalási szándékainkról.

- A mindenkori tárgyalások minden résztvevője többé-kevésbé nyíltan a saját céljait követi. Ez természetes. Mást és mást kívánnak pld. eredményként rögzíteni.

A tárgyalás pedig, ha csakugyan az, abban az esetben eredményes, ha találunk közösen elfogadható, rögzíthető álláspontokat. Ha bármelyik fél nem törekszik erre, akkor az együtt töltött idő, maga a rendezvény nem nevezhető tárgyalásnak, hanem valami másnak.

Ebben a kérdésben, vagyis a hozzáállásban ősidők óta nincs sok variáció, csupán kettő: meg akarnak egyezni, vagy nem akarnak megegyezni. Tertium non datur.

- Az MSzMP szociálpolitikai szakértői csoportja nevében kijelentem: azzal a szándékkal ülünk most tárgyalóasztalhoz, hogy megegyezzünk, hogy keressük és rögzítsük a közösen elfogadható álláspontokat.

Erre, éppen erre szeretnénk használni e tárgyalásokat, vagyis konstruktív párbeszédre, nyitott magatartásra törekszünk.

Örölnénk, ha etekintetben partnereink is nyilatkoznának.

A magunk részéről ezt a munkacsoportot az egyik jó lehetőségnek tartjuk arra, hogy a számunkra, s mindenki számára oly fontos területen legyen felelős párbeszéd. Ezt fejezte ki időben jelzett készségünk arra, hogy a középszintű tárgyalásokon rögzített határidőn belül, már július 10-én készek voltunk tárgyalóasztalhoz ülni. Azt, hogy partnereink a rögzített határidő elhalasztását kérték, nem tartjuk jóvátehetetlen késedelemnek. Készek vagyunk rendszeresen és ütemesen tárgyalni a továbbiakban.

x x x

Túl a szándékainkon: tudatosítani kell, milyen helyzetben tárgyalunk, hogy ehhez illően értelmezzük feladatainkat. A jelen pillanat - meglehet - történelmileg egyszeri, de bizonyosan előzmény- és példa nélküli.

Anélkül, hogy a helyzet átfogó történeti elemzését kellene és lehetne itt adni, kiindulhatunk a mindannyiunkra kötelező (június 10-ei) megállapodás meghatározásából. E szerint a mi munkacsoportunknak is "a gazdasági és a szociális válság leküzdésének stratégiai feladatai" meghatározásához kell - a szociálpolitika területén - hozzájárulnia.

Az átmeneti korszak három követelményét szeretném ezalkalommal az asztal körül ülők számára kiemelni.

- 1.) Fönn kell tartanunk a politikai versengés és stabilitás kényes egyensúlyát.

Ebben közös érdek, hogy a politikai versengés rögzített szabályok között folyjék (ne váltsa azt fel a kiméretlen politikai harc), s így utólag az eredmény legyen legitim, azaz ne váljék permanensé a kialakított új politikai intézmények megkérdőjelezése. (Ez főleg az 1. számú bizottság feladata, de számunkra is érvényes követelmény.)

- 2.) Kötelességünk, hogy a gazdasági átépítés folyamatát a lehető legkevesebb fájdalommal vigyük végbe.

Ebben közös érték az itt és ma élő emberek iránti elkötelezettség. Nincsenek feláldozandó nemzedékek. A válságból való kitörés, egy szocialista piacgazdaság kialakítása úgy kell hogy végbemenjen, hogy az a lehető legkisebb áldozatvállalással járjon, emberileg a legkisebb árat kelljen fizetni a folyamat veszteségeinek, ne történjék jóvátehetetlen szociális áldozat, s végső soron ne szakadjon szét a társadalom szolidaritási lánc.

A mi sajátos felelősségünk az is, hogy ne csak politikában, gazdaságban, hanem társadalomban gondolkodjunk.

Kár volna tagadni, hogy a szociális feszültségek, problémák kezelése mindig politikai kérdés is volt. Így lesz ez ezután is. De talán eljuthatunk ezen asztal körül odáig, hogy ne az

emberek rovására versengjünk a politikai színtéren. Ha pedig nem akarunk legyinteni az emberek sokaságának sorsára, akkor egy közös társadalmi elkötelezettség alapján közelítünk a politikai megoldásokban kidolgozható kompromisszumokhoz.

Ne váljék a szociálpolitika ügye pusztá ürüggyé, olyan politikai harci tereppé, amelyen valakik győznek ugyan, de ahol e közben rom és pusztulás marad.

- 3.) A felelősségteljes szociálpolitika kulcskérdése a valóság föltételen tisztelete, a cselekvés mozgásterének önáltatás nélküli figyelembevétele. (Nem is szólva most a manipuláció elutasításáról.)

Nem kell a válaszokban mindig egyetértünk, de nagy eredmény lesz, ha a kérdésfeltevések, a problémák megfogalmazásai azonosak vagy hasonlóak.

Ha egyetértünk abban, mit is kell(ene) megoldani, legalább enyhíteni, kezelni - fogunk találni közösen elfogadható megoldásokat. Ehhez nem elég posztulálni. Nem elég követelményeket támasztani egy elvont értékrend nevében.

A fennálló valóság, benne a szociális állapotok kritikája is legyen elvileg kíméletlen (és persze tényszerűen mindennek-előtt igaz). A javasolt megoldásmódok ugyanakkor csakis létező, valóságosan választható alternatívák lehetnek. Hogy mi lehetséges, azt vitassuk meg. De csakis a lehetségest követeljük, ha csakugyan azok iránt vagyunk elkötelezettek elsősorban, akikért a szociálpolitika cselekszik. A pusztá felháborodás vagy elborzadás kevés, valamely önmagában elgondolható igazságos eljárás vagy méltányos szolgáltatás meghirdetése még nem cselekvési program.

Talán súlyosak e szavak, mégis kimondom: a szociálpolitikában a moralizálás különösen erkölcstelen.

Egy erkölcsileg és politikailag vállalható szociális politika csakis a társadalom reális összefolyamatába ágyazva fogalmazható meg többé-kevésbé érvényesen.

Annak az MSZMP-nek a képviselőiként vagyunk itt, amely éppen reformjaival teremtett történelmi lehetőséget egy olyan széles sodrású politikai, gazdasági, társadalmi átalakuláshoz, amelyben maga is mélyrehatóan újjáalakul. Az MSZMP szerintünk olyan politikai mozgalom és erő, amely szükséges ahhoz, hogy a reformok tényleg megvalósulhassanak, s legyen kibontakozás Magyarországon.

Ugyanakkor: miközben egy ilyen párt szükségességéről és politikai szerepének jelentőségéről meg vagyunk győződve, ki kell jelentenünk, hogy semmiféle ún. "pártérdeket" nem helyezünk a szociális felelősségérzet és a társadalmi szolidaritás követelményei elé.

Ami pedig minket, a tárgyaláson résztvevőket illet, igyekszünk nemcsak a magunk igazára figyelni, hanem partnereink érvei iránt is nyitottan, a többi fél helyzetét is megértve képviselni meggyőződésünket.

x x x

És most tézisszerűen arról, mit javasolunk a tárgyalások főbb kerekeinek, módszerének.

- 1.) A megbeszélések funkciója közvetlenül az, hogy adjunk tartalmi segítséget a középszintű tárgyalásoknak.
Érdemben ezt azzal érhetjük el, ha megkíséreljük meghatározni a legfontosabb szociális feszültségeket, jelezni - az egyéb, elsősorban gazdasági reformokkal, illetőleg válságkezeléssel összefüggő - főbb veszélyeket, kijelölni a szociális szempontból tiszteletben tartandó korlátokat, javasolni közösen támogatható fejlesztési irányokat.
- 2.) A megbeszélések eljárás módját a lehető legrugalmasabban, időközben is szükség szerint változtatva, de mindig rögzí-

tetten állapítsuk meg. A megállapodásokhoz, a jó kompromisszumokhoz sok út vezethet. Számunkra mindegyik megfelelő, amely tárgyszerű előrehaladást tesz lehetővé.

Vitassuk meg, hol és miben lehet közös elvi deklarációkra jutni, egységes ajánlásokat tenni, netán dokumentumokat is kidolgozni. Lehessen vita kötetlenül jól körülhatárolható kérdésről, kötötten meghatározott, valamely fél, vagy közös munkacsoport által kidolgozott szövegről, információs megbeszélés valamely külső, meghívott szakértő "meghallgatása" révén, stb.

Rögzítsünk egy viszonylag belátható időszakra szóló, meg tárgyalható tematikát, és ezt rugalmasan követve minden ülésen határozzuk meg a következő egy-két találkozó pontos tervét. Magukon a tárgyalásokon igyekezzünk maximálisan ragaszkodni a kitűzött tematikához. Ha valamely fél el akar térni attól, ezt kivételként, meghatározott funkcióval (informálás, kezdeményezés, kérdés), de nem az adott vita parttalanná tétele érdekében tehesse meg.

- 3.) A technikai feltételekről és körülményekről - a megállapodások szerint - az Országgyűlés apparátusa gondoskodik. Javasolom, hogy ezentúl valamennyi információs anyagot rajtuk keresztül juttassunk el egymáshoz.

Természetesen semmi akadályát nem látjuk annak, ha bármely tárgyaló fél közvetlenül is kapcsolatot tart a többiekkel, de célszerű, ha az ilyen közbenső munkák eredményei is eljutnának az Országgyűlés apparátusához, s onnan valamennyi félhez.

A tárgyalódelegációk konkrét személyi összetételét - a megadott tágabb listán szereplők közül - lehessen alkalmanként rugalmasan összeállítani, a mindenkori tárgyalódelegációk végleges névsorát azonban a soronkövetkező ülés előtt minden fél köteles legyen közölni (határidő: 1 hét).

- 4.) Javaslom, hogy a tárgyalásokról - a szó szerinti jegyzőkönyv és a hivatalos emlékeztető mellett, ill. azok mellékleteként - törekedjünk olyan dokumentumot is kialakítani, amely szövegszerűen rögzíti az elért eredményeket. Igyekezzünk közösen, nyilvánosan vállalható állásfoglalások, legalább közlemény elfogadására. Emellett a tárgyalások eredménye lehet a közép-szintű bizottságnak tett közös, nem nyilvános ajánlás is. Egészében véve ne a tárgyaláson elhangzottak dokumentálását, hanem az eredmények kidolgozását tekintsük fő célnak.
- 5.) A nyilvánosság kezelésének normáit is a megállapodás rögzíti. Ennek megfelelően magukról a tárgyalásokról, a konkrét megbeszélésekről nem adunk tájékoztatást. Ehelyett az egyes tárgyalásokról ún. tényhír jelenjék meg, s emellett a lehető legteljesebb információt adjunk az elért eredményekről. Természetesen ki-ki továbbra is tájékoztathatja a közvéleményt a maga álláspontjáról az egyes tartalmi kérdésekben anélkül azonban, hogy ezt egyfajta "tárgyalástörténet" dramatizálná. Nyíltan vállalhatjuk, hogy a megbeszéléseken műhelymunka folyik, tárgyszerű elemzés és érdekegyeztetés, s eközben kerülni akarjuk a hatásvadászatot. Az eredményekről mindenki tájékozódhat, s ha a tárgyalások kudarcba fulladnának (ami semmiképpen sem kívánatos), a jegyzőkönyvek nyilvánosságra hozhatók.
- 6.) A megbeszélések tárgya, tartalmi kerete nem könnyen definiálható, s lehet, hogy menetközben is változik. Nem javaslom, hogy parttalan, spekulatív definíciós vitákba bocsátkozzunk arról, mi a szociálpolitika. Inkább olyan gyakorlatias kiinduló pontot javaslok, amely segíthet a szociális problémák intézményes kezelésében.

Kiinduló pontként arra a kérdésre keressük a választ, hogyan lehet a megrendült szociális biztonságot - a gazdasági és politikai reformokat nem fékezve, sőt elősegítve - helyreállítani, ill. újra létrehozni? Egy olyan, időben dinamikus kialakítandó új szociálpolitikáról kell beszélnünk, amely

nem azonos sem az életszínvonal-politikával, sem pedig a társadalompolitika egészével - inkább ezek metszéspontjában helyezkedik el.

Tartalmilag tekintve magában foglalja a felnőttvédelmi szociális gondoskodást, a gyermek és ifjúságvédelmet, a komplex rehabilitáció ügyét, a családok szociális támogatását. Szektorait tekintve magában foglalja a központi és helyi állami szociálpolitikát, a társadalombiztosítást és más kiegészítő biztosítási formákat, a munkáltatói szociálpolitikát, a legkülönbözőbb társadalmi, egyházi, vöröskereszt és más szervezetek, alapítványok, egyesületek által folytatott szociális jellegű tevékenységeket, az önsegítés segítségét. Funkcióit tekintve e körben is szóeshetne a szociálpolitika tervezéséről, szervezetéről, intézményes mechanizmusairól, infrastruktúrájáról, információs rendszeréről és főbb formáló tényezőiről, végső soron azokról a politikai és érdekképviselői erőkről, amelyek eredőjeként a szociálpolitika legfontosabb döntései megszülethetnek. A szociálpolitika határ területeiként szó kell hogy essék olyan fontos (bár nem pusztán szociális funkciókat hordozó) nagy rendszerekről is, mint a lakásügy, az egészségügy, az oktatási rendszer és a foglalkoztatáspolitikai szociális vonatkozásai. Át kell tekinteni a gazdaságpolitika és a jövedelemszabályozás egyes nagy kérdéseinek szociális összefüggéseit is, nevezetesen az adórendszer és a költségvetési politika jóléti funkcióit, az ár, bér és infláció alakulásának szociálpolitikai következményeit, a tulajdonviszonyok újraszabályozásának szociális összefüggéseit.

Látnunk kell, hogy mindez a legjobb szándék mellett is meghaladná tárgyalásaink lehetséges kereteit. Azt javaslom, hogy ne mondjunk le mégsem a szociálpolitika ilyen komplex összefüggésrendszerben való szemléletéről, hanem a megbeszélések során mindezekben összpontosítsunk az eredeti kérdésfeltevésre: hogyan lehet megtalálni a válságból való kilábalás stratégiáját.

7.) A követendő tárgyalási tematikára a következő javaslatot terjesztjük elő:

- (1) a szociálpolitika közösen vállalható céljai és alapelvei;
- (2) a mai és közeljövőbeni magyar társadalomban különös védelmet, prioritást érdemlő társadalmi csoportok, rétegek meghatározása;
- (3) a gazdasági, politikai és társadalmi-kultúrális mozgástér körvonalazása, amellyel a szociálpolitika reálisan számolhat;
- (4) a szociálpolitika konkrét intézményes fejlesztése, az egyes nagyrendszerek, a meglévő, ill. hiányzó intézmények alakítása, a jelentősebb szakmai programok és a szociálpolitika irányítási, döntési, cselekvési rendszerének megvitatása. (Amennyire lehet, időben és eszközeit, szereplőit tekintve, a forrásokat és a társadalmi fogadtatást egyaránt mérlegelve jussunk el közös cselekvési irányokig, javaslatokig.)

x x x

Tisztelt Kollégák!

Ha javaslatunkat elfogadhatónak tartják, és időnk is marad, ráterhetnénk a mindannyiunk által követendő értékek és célok megbeszélésére. Hadd bocsássam előre ehhez azt a meggyőződésemet, melyet az előzetesen megküldött vitairatban is megfogalmaztam. A szakmai körökben ma már körvonalazódó főbb cselekvési irányok egy olyan tágabb civilizációs programba illeszkedhetnek be, amelynek célja, hogy Magyarországon végbemenjen egyfajta "humán rekonstrukció" is. Egy ilyen program nem előzmény nélkül való. Olyan klaszszikus humanista, baloldali hagyományokra támaszkodhat, amelyekben teremthetünk széles, cselekvő egyetértést. Jó lelkiismerettel, felelősséggel dolgozhatnak e célért a szocializmus történelmi megújulásáért küzdő marxisták és a (Mannheim szép kifejezésével illethető) "bal-liberálisok", a politikailag akár militáns csopor-

tosulások tagjai és a közélettől visszahúzódnak, de szociálisan érzékeny, legkülönbözőbb világnézetű emberek. Nyilván nem viták nélkül.

De ezekhez a vitákhoz most, oly viharos történelmi fejlemények után is hozzátehetjük: e pillanatban nincs Magyarországon (s ezen asztal körül reméljük, semmiképpen sincs) szélsőségesen jobboldali, "ordas eszméket" képviselő, számottevő politikai erő. Hiszem, hogy akik most tárgyalóasztalhoz ültek, szociális elveik közül kiutasítják az olyanokat, mint az erősek elvvé emelt kultusza, mint egy olyan arrogáns elitizmus, amely szerint "hulljon a férgese", amely a társadalom perifériáira sodródottakat önfelmentő módon kizárólag saját áldozatuknak tekinti, amely tehát a gyengének és méltatlanoknak bizonyultakat csupán szegregálni, fékentartani, büntetni, s nem pedig integrálni, fölemelni, támogatni, védeni akarja. Ez az az elhatárolódás, amely kizárja megbeszélésünkről a xenofób indulatokat.

Nagyon fontos közös kiinduló pontnak tekintem az Ellenzéki Kerekasztalnak azt a nyilatkozatát, amely szerint elutasítják a szociális demagógiát. Ez a másik elhatárolódás, amelyre mindnyájunknak szüksége van. S ha elég következetesek leszünk abban, hogy e lágy és humánus területeken merünk és tudunk a szigorú tényekkel racionálisan kalkulálni is, akkor van esélyünk arra, hogy tartalmas megegyezésre jussunk.